

KHUNG PHÂN LOẠI THƯ VIỆN - THƯ MỤC HIỆN ĐẠI

MỘT trong những khâu quan trọng của kỹ thuật thư viện là tổ chức công tác phân loại tài liệu và bộ máy tra cứu tương ứng hay mục lục phân loại. Qua bộ máy tra cứu này, người đọc có thể tìm thấy dễ dàng tư liệu thuộc một lĩnh vực, hoặc một chuyên đề ở các mức độ khác nhau, và có thể tìm ra các loại tài liệu hiện tại cũng như hồi cố ở trong nước, trên thế giới dưới các dạng sách, bài tóm tắt, bài báo chí, v.v... về từng vấn đề cụ thể.

Để thỏa mãn ngày càng nhiều yêu cầu của người đọc, góp phần đẩy nhanh tốc độ và nâng cao hiệu quả của nghiên cứu khoa học, áp dụng những thành tựu khoa học của thế giới vào thực tiễn Việt Nam, công tác phân loại sách báo ở thư viện giữ một vai trò quan trọng trong việc khai thác vốn tài liệu đó và yêu cầu phải có một khung phân loại tốt. Trong lịch sử phát triển các khung phân loại thư viện trên thế giới đã tồn tại nhiều khung phân loại khác nhau. Mỗi khung phân loại ở từng giai đoạn lịch sử cụ thể đều dựa trên những quan điểm đương thời về phân loại khoa học của các trường phái triết học, phản ánh trình độ khoa học, các quan niệm khoa học về thế giới v.v... Các hệ thống triết học cổ đại cũng như cận đại đã ảnh hưởng lớn tới sự phát triển tri thức khoa học và ảnh hưởng tới việc phân loại thư viện trong một thời gian dài.

Ngày nay các hệ thống phân loại thư viện cũ đã già cỗi, lạc hậu, không đáp ứng được yêu cầu phát triển của khoa học hiện tại, không phản ánh được trình độ khoa học của thế kỷ 20, mặt khác trong thời đại ngày nay có sự tồn tại của hai hệ thống đối lập - xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa.

Thực tế khách quan đó đòi hỏi có một khung phân loại hiện đại cho sách báo của thư viện dựa trên quan điểm tiên bộ, phản ánh nền văn hóa và khoa học xã hội chủ nghĩa.

Một cái mốc quan trọng trong lịch sử phát triển triết học và khoa học thế giới là sự xuất hiện chủ nghĩa Mác và học thuyết triết học duy vật biện chứng và duy vật lịch sử. Chủ nghĩa Mác đã trở thành một phương pháp

tiên tiến nhận thức các khoa học và nghiên cứu các hiện tượng tự nhiên và xã hội. Việc vận dụng nó vào phân loại khoa học đã dẫn tới sự xuất hiện một lý luận mới về phân loại. Quan điểm phân loại khoa học mới này đã được Engelen nêu ra trong hai tác phẩm nổi tiếng là « Phép biện chứng của tự nhiên » và « Chống Duy-rinh » được làm nền tảng cho một khung phân loại mới - khung phân loại thư viện - thư mục hiện đại của Liên Xô (gọi tắt theo tiếng Nga là BBK). Dựa trên quan điểm phân loại khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin lần đầu tiên trong lịch sử phân loại thư viện đã xuất hiện một khung phân loại hoàn chỉnh, có kết cấu khoa học, thể hiện thế giới quan Mác-xít và trình độ khoa học hiện đại, đáp ứng kịp thời yêu cầu của giới thư viện ở Liên Xô và ở các nước xã hội chủ nghĩa khác cũng như trên toàn thế giới.

Khung BBK là một công trình khoa học tập thể của các cơ quan thư viện lớn nhất Liên Xô, với sự tham gia trực tiếp và cộng tác của hàng trăm nhà bác học, viện nghiên cứu khoa học, các trường đại học và cao đẳng trên toàn Liên bang Xô viết. Công trình gồm khoảng 8000 trang in phản ánh toàn bộ tri thức thế giới được sắp xếp trong một hệ thống phân loại có kết cấu logic chặt chẽ, phù hợp với quy luật khách quan về sự hình thành và phát triển từng lĩnh vực khoa học, đồng thời thể hiện mối liên quan hữu cơ, biện chứng giữa các khoa học. Khung BBK được biên soạn trong một thời gian dài; dự thảo đã có từ những năm 1930, khung chính thức được biên soạn từ năm 1945 và hoàn thành vào năm 1959. Tiếp đó, công việc ấn loát được tiến hành từ năm 1960 đến năm 1967. Năm 1971 - 1972 BBK được xuất bản dưới dạng rút gọn để dùng cho các thư viện có vốn sách dưới một triệu bản. Năm 1977, BBK được xuất bản dưới một dạng rút gọn hơn nữa để dùng cho các thư viện đại chúng.

Ngay sau khi những tập BBK đầu tiên ra đời, nó đã được áp dụng ở các thư viện lớn nhất Liên Xô: Thư viện quốc gia mang tên V. I. Lênin, một thư viện vào loại lớn nhất thế giới có vốn sách là 27 triệu đơn vị; Thư

viện Viện hàn lâm khoa học Liên Xô; Thư viện công cộng Nhà nước mang tên Santurcốp-Sêdrin; ở Viện sách toàn Liên bang và nhiều thư viện khác.

Hơn chục năm nay, BBK ngày càng mở rộng phạm vi tác dụng, đã được nghiên cứu và áp dụng rộng rãi ở Liên Xô và một số nước xã hội chủ nghĩa như Bungari, Cộng hòa dân chủ Đức, Ba Lan, Cuba, Tiệp Khắc, v.v... Một số nước tư bản chủ nghĩa cũng đã nghiên cứu và áp dụng từng phần. Trong BBK, tính Đảng, tính khoa học và tính hiện đại là những đặc điểm nổi bật. BBK đã lấy nguyên tắc phân loại khoa học của chủ nghĩa Mác làm phương pháp luận chỉ đạo trong toàn bộ hệ thống phân loại. Quan điểm phân loại khoa học đó đã thể hiện trong việc sắp xếp các khái niệm tri thức theo các dạng vận động vật chất đi từ đơn giản đến phức tạp, từ chung đến riêng, phù hợp với quy luật phát triển khách quan của chúng; BBK đã phản ánh được các thành tựu khoa học mới nhất của thời đại và lường trước những ngành khoa học mới sẽ xuất hiện trong tương lai để dành cho chúng những vị trí dự trữ thích đáng.

So với các hệ thống phân loại tài liệu khác trên thế giới, BBK là một khung phân loại tiên tiến. Không những nó có kết cấu khoa học hiện đại, mà còn có khả năng cơ bản, mềm dẻo để áp dụng dễ dàng cho các loại hình thư viện ở những quy mô khác nhau, nhờ sự kết hợp giữa bảng chính và các hệ thống bảng phụ rất phong phú.

Cùng với các bạn đồng nghiệp Liên Xô, Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương Việt Nam đã sớm nghiên cứu và áp dụng BBK vào hoàn cảnh nước ta theo quyết định của Ủy ban khoa học và kỹ thuật Nhà nước năm 1963. Qua hơn một chục năm đi sâu tìm hiểu và áp dụng sáng tạo vào hoàn cảnh nước nhà, Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương đã đạt được những thành tích nhất định, và biên soạn được một khung phân loại phù hợp với hoàn cảnh và điều kiện Việt Nam. Khung BBK Việt Nam vẫn đảm bảo những cơ sở lý luận và phương pháp luận của nguyên bản, cũng như những nguyên tắc kết cấu. Tuy vậy, khi áp dụng vào Việt Nam đã có những thay đổi, bổ sung, mở rộng cho phù hợp với đặc điểm địa lý, lịch sử và truyền thống dân tộc cũng như đặc điểm phát triển khoa học của nước nhà.

Hiện nay, khung BBK do Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương biên soạn, cải tiến, đã được sử dụng ở nhiều thư viện và ngày càng mở rộng ảnh hưởng trong các thư viện khoa học tổng hợp và chuyên ngành của cả nước. Việc thay thế một khung phân loại cũ, lạc hậu và không khoa học bằng một khung phân

loại tiên tiến, đáp ứng yêu cầu và trình độ phát triển khoa học hiện tại đã góp phần hoàn thiện và tăng hiệu quả phục vụ người đọc của thư viện. Đây cũng là một bước tiến mới trên con đường trưởng thành của ngành thư viện nước ta. Khung phân loại BBK đã được nghiên cứu và áp dụng sáng tạo đầu tiên ở các thư viện lớn nước ta dẫn đầu là Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương, Viện thông tin khoa học xã hội. Sau đó do yêu cầu cấp bách của tình hình thực tế mà một loạt các thư viện khác cũng đã nghiên cứu áp dụng như hệ thống thư viện các viện thuộc Ủy ban khoa học xã hội, các thư viện khoa học kỹ thuật một số tỉnh, thành phố như Hải Phòng, Nghệ Tĩnh, Thư viện khoa học tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh, nhiều thư viện chuyên ngành thuộc các bộ, tổng cục, các ủy ban, như Bộ nông nghiệp Bộ giao thông, Tổng cục bưu điện v.v..., các thư viện chuyên ngành của các viện nghiên cứu khoa học như Viện nghiên cứu dược liệu, Viện nghiên cứu khoa học kỹ thuật, Tổng cục bưu điện v.v... Các thư viện thuộc hệ thống các trường đại học và trung học chuyên nghiệp như Đại học tổng hợp Hà Nội, Đại học dược khoa, giao thông, xây dựng, kiến trúc, nông nghiệp, quân sự và hệ các trường Đảng.

Các thư viện kể trên là môi trường thực nghiệm ban đầu để khẳng định tính ưu việt của khung phân loại BBK khi đưa vào áp dụng ở Việt Nam. Kết quả cho thấy rằng những vướng mắc không giải quyết được ở các thư viện khi áp dụng khung phân loại cũ, lạc hậu và chặt hẹp thì khung phân loại BBK đã giải quyết tốt. Áp dụng khung phân loại BBK để phân loại tài liệu và tổ chức mục lục phân loại đã làm tăng hiệu quả sử dụng thư viện, tạo điều kiện cho việc tìm tin được thuận lợi, nhanh chóng và chính xác hơn.

Học tập kinh nghiệm các thư viện đi đầu, hiện nay nhiều thư viện khoa học tổng hợp và chuyên ngành khắp hai miền nam bắc đang tiếp tục nghiên cứu áp dụng khung phân loại BBK.

Việc giảng dạy BBK những năm gần đây chính thức đưa vào chương trình của Khoa thư viện Trường đại học tổng hợp và Trường lý luận nghiệp vụ Bộ văn hóa với một tỷ lệ thời gian thích hợp.

Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương đã mở hội nghị chuyên đề tổng kết kinh nghiệm áp dụng BBK vào Việt Nam. Hội nghị nhất trí khẳng định thành tích đã đạt được trên lĩnh vực phân loại thư viện và tổ chức mục lục phân loại theo MBK, đồng thời khẳng định khả năng áp dụng BBK trong mọi loại hình thư viện.